

Nowe stanowiska rzadko spotykanych mszyc z rodzaju *Stomaphis* WALKER (Hemiptera: Aphidoidea: Lachnidae) w Polsce

New localities of rarely collected aphids of the genus *Stomaphis* WALKER (Hemiptera: Aphidoidea: Lachnidae) in Poland

Łukasz DEPA

Katedra Zoologii, Wydział Biologii i Ochrony Środowiska, Uniwersytet Śląski, ul. Bankowa 9, 40-007 Katowice

ABSTRACT: New data on the occurrence of 4 *Stomaphis* species are presented. Two species have been recorded for the first time in Pomeranian Lake District, one in the Eastern Sudety Mountains, while all 4 species have been reported for the first time from Upper Silesia.

KEY WORDS: Hemiptera, Aphidoidea, Lachnidae, *Stomaphis*, Pomeranian Lake District, Upper Silesia, Eastern Sudety Mountains, Poland.

Rodzaj *Stomaphis* WALKER obejmuje około 25 palearktycznych gatunków, znanych głównie z Europy i z krajów Dalekiego Wschodu (Chiny, Japonia) (BLACKMAN, EASTOP 1994). Cechą charakterystyczną mszyc należących do tego rodzaju są bardzo duże rozmiary ciała – do 7 mm i niezwykle długie rostrum, mogące osiągać w przypadku niektórych gatunków nawet dwukrotną długość ciała. Obecność tak długiego rostrum związana jest ze sposobem odżywiania się tych mszyc. Wszystkie gatunki tego rodzaju związane są z drzewami. W większości ich żywicielami są gatunki liściaste, nie należące jednak do określonej grupy systematycznej. W przypadku europejskich gatunków żywicielami mogą być przedstawiciele takich rodzin okrytozalążkowych jak Fagaceae (rodzaj *Quercus* L.), Betulaceae (rodzaj *Betula* L.), Juglandaceae (rodzaj *Juglans* L.) ale także Salicaceae (rodzaje: *Salix* L., *Populus* L.), Aceraceae (rodzaj *Acer* L.), żerują także na nagozalążkowych (rodzaj *Cupressus* L.). Mszyce te są bez wyjątku obligatoryjnie myrmekofilne, związane głównie z gatunkami mrówek z rodzaju *Lasius* FABR. (Formicinae). Niektóre gatunki prowadzą niezwykle ukryty tryb życia. Żerują zwykle na pniu, w głębokich szczelinach kory, gdzie często są zabudowane materiałem naniesionym przez mrówki. Część gatunków żyje wręcz pod korą, w natural-

nych szczelinach i pęknięciach złuszczonej się kory albo w komorach wygrzanych przez mrówki. Stąd żerują zwykle na pniach i nasadach pnia starych drzew, choć bywa, że także na młodszych osobnikach o ile mrówki były w stanie wygryźć w korze komory. Z uwagi na taki tryb życia, pomimo dużych rozmiarów, mszyce te są bardzo trudne do odnalezienia a wydobycie ich wymaga niejednokrotnie mechanicznego usunięcia złuszczonej się kory.

Katalog SZELEGIEWICZA (1968) podaje dane o występowaniu w Polsce 4 taksonów z rodzaju *Stomaphis*: *S. quercus* (L.), *S. longirostris* (FABR.), *S. graffi* CHOŁODKOVSKY i *S. acerina* MAMONTOVA. Najszerzej odnotowano występowanie *S. quercus*, z uwagi na jego otwarty tryb życia w szczelinach kory dębów. Z pozostałych trzech gatunków najnowszy wykaz mszyc Polski (OSIADACZ, HAŁAJ 2009) potwierdza po 1968 tylko występowanie *S. graffi* na Nizinie Wielkopolsko-Kujawskiej. Pozostałe stanowiska SZELEGIEWICZA nie zostały dotąd potwierdzone.

Wszystkie obserwacje zostały dokonane przez autora. Materiał dowodowy został zdeponowany w kolekcji Katedry Zoologii Uniwersytetu Śląskiego.

Stomaphis quercus (LINNAEUS, 1758)

- Górny Śląsk: Świerklaniec - Park (UTM: CA58), 2 VI 2011 – 1 ♀ bezskrzydła dzieworodna, pień *Quercus robur* L., kolonia odwiedzana przez mrówki *Lasius fuliginosus* (LATR.); Truszczyca (CB50) ad Kalety, 11 VIII 2011 – 2 ♀♀ bezskrzydłe dzieworódki, pień *Q. robur*, odwiedzane przez *L. fuliginosus*. Pierwsze stwierdzenie tego gatunku na obszarze Górnego Śląska.
- Wschodnie Sudety: Góry Opawskie, Trzebina (XR87), 3 IX 2010 – 2 ♀♀ bezskrzydłe dzieworodne, pień *Q. robur*, odwiedzane przez *L. fuliginosus*. Pierwsze stwierdzenie tego gatunku we Wschodnich Sudetach.

Stomaphis longirostris (FABRICIUS, 1787)

- Górny Śląsk: Rogoźnik (CA68) ad Bobrowniki, brzeg Jeziora Rogoźnickiego, 5 VIII 2011 – 2 ♀♀ bezskrzydłe dzieworódki, pień *Salix alba* L., w szczelinach pnia pod korą, odwiedzane przez mrówki *Lasius brunneus* (LATR.); Piekary Śląskie - Lipka (CA58), 13 VIII 2011 – 2 ♀♀ bezskrzydłe dzieworódki, pień *S. alba*, w szczelinach pnia pod korą, odwiedzane przez mrówki *L. brunneus*. Pierwsze stwierdzenie tego gatunku na obszarze Górnego Śląska.
- Pojezierze Pomorskie: Borne Sulinowo (XV03), półwysep „Głowa Orła” nad Jeziorem Pile, 6 VII 2011 – 1 ♀ bezskrzydła dzieworódka, pień *S. alba*, w szczelinach kory, pod ziemią naniesioną przez mrówki *L. brunneus*. Pierwsze stwierdzenie tego gatunku na Pojezierzu Pomorskim.

Powyższe stanowiska są pierwszym od ponad 40 lat stwierdzeniem tego gatunku w Polsce.

Stomaphis graffi CHOŁODKOVSKY, 1894

- Górny Śląsk: Niwki - Stara Poczta (BA99) ad Strzelce Opolskie, 28 IX 2010 – 2♀♀ bezskrzydłe dzieworódki, nasada pnia *Acer platanoides* L., w porośniętych mchem komorach mrówek *L. brunneus*; Piekary Śląskie - Lipka (CA58), 13 VIII 2011 – 2♀♀ bezskrzydłe dzieworódki, nasada pnia *A. platanoides*, w komorach wydrążonych przez mrówki pod złuszczejącą się korą, odwiedzane przez *L. brunneus*.
Pierwsze stwierdzenie tego gatunku na obszarze Górnego Śląska.
- Pojezierze Pomorskie: Borne Sulinowo (XV03), park nad Jez. Pile, 6 VII 2011 – 2♀♀ bezskrzydłe dzieworódki, nasada pnia *Acer platanoides*, w porośniętych mchem komorach mrówek *L. brunneus*.
Pierwsze stwierdzenie tego gatunku na Pojezierzu Pomorskim po 1961 roku (SZELEGIEWICZ 1961).

Stomaphis acerina MAMONTOVA, 1963

- Górny Śląsk: Piekary Śląskie - Park na Górze Kalwarii (CA58), 13 VIII 2011 – 2♀♀ bezskrzydłe dzieworódki, pień *Acer pseudoplatanus* L., w porośniętych mchem komorach mrówek *L. brunneus*; Truszczyca (CB50) ad Kalety, 11 VIII 2011 – 3♀♀ bezskrzydłe dzieworódki, pień *Acer pseudoplatanus*, w porośniętych mchem komorach mrówek *L. brunneus*.
Powyższe stanowiska to pierwsze od ponad 40 lat potwierdzenie występowania tego gatunku w Polsce, znanego dotąd tylko z jednego stanowiska; jednocześnie jest to gatunek nowy dla fauny Górnego Śląska.

SUMMARY

The paper presents new data on the occurrence of 4 rare aphid species of the genus *Stomaphis* in Poland. The records of two species (*S. longirostris* and *S. acerina*) are the first concerning their occurrence in Poland after 1968. All 4 species have been for the first time recorded in Upper Silesia, while *S. longirostris* has been for the first time recorded in Pomeranian Lake District and *S. quercus* in the Eastern Sudety Mountains.

PIŚMIENNICTWO

- BLACKMAN R. L., EASTOP V. F. 1994: Aphids on the World's trees. An identification and information guide. CAB International & The Natural History Museum, London. 987 ss.
- OSIADACZ B., HAŁAJ R. 2009: The aphids (Hemiptera: Sternorrhyncha: Aphidinea) of Poland. A distributional checklist. Polish entomological Monographs, Poznań, **6**: 1-96.
- SZELEGIEWICZ H. 1961: Mszyce (Homoptera, Aphidina) okolic Bydgoszczy. II. Fragmenta faunistica, **9**: 45-56.
- SZELEGIEWICZ H. 1968: Mszyce – Aphidodea. Katalog Fauny Polski, Warszawa, XXI, **4**: 1-316.